

CORUPȚIA CA FACTOR DETERMINANT AL ÎNCĂLCĂRII DREPTURILOR OMULUI

Stela BOTNARU,

Universitatea de Stat din Moldova

Veronica POZNEACOVA,

Consiliul pentru egalitate

Corupția reprezintă un fenomen negativ prezent în mai multe sfere ale vieții sociale a Republicii Moldova. În conformitate cu datele statistice prezentate de către CNA, printre cele mai afectate domenii se numără în special sistemul judecătoresc și organele de drept, instituțiile publice centrale și locale, precum și sfera educației și sănătății publice. Prezența sistematică a actelor de corupție afectează direct respectarea drepturilor fundamentale ale omului, precum accesul liber la justiție, dreptul la sănătate și dreptul la educație. În cadrul studiului dat ne propunem să analizăm statutul subiecților care comit acte de corupție, instituțiile în care este prezent acest fenomen, percepția cetățenilor cu privire la impactul actelor de corupție asupra respectării drepturilor omului. Scopul cercetării se rezumă la stabilirea impactului actului de corupție asupra gradului de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova prin analiza datelor statistice prezentate de către CNA, Oficiul Avocatului Poporului și ONG.

Cuvintele-cheie: *corupție, drepturile omului, infracțiune, subiect, autoritate publică, educație.*

CORRUPTION AS A CRUCIAL FACTOR OF HUMAN RIGHTS' VIOLATIONS

Corruption is a negative phenomenon present in several spheres of social life of the Republic of Moldova. According to the statistical data presented by the National Anticorruption Center, the most affected areas include the activity of law enforcement bodies, central and local public bodies, as well as the sphere of education and public health. The systematic presence of acts of corruption directly affects respect for fundamental human rights, such as free access to justice, the right to health protection and the right to education. In this study we analyze the status of the subjects, who commit acts of corruption, the institution, in which this phenomenon is present, the citizens' perception of the impact of acts of corruption on the respect for human rights. The purpose of the research is to establish the impact of the corruption on the respect for human rights in the Republic of Moldova, by analyzing the statistical data presented by the National Anticorruption Center, the Ombudsman Office, and the NGO.

Keywords: *corruption, human rights, crime, subject, public authority, education.*

Introducere

Corupția reprezintă un fenomen complex, legat nemijlocit de putere și de guvernare, fiind considerată de cercetători precum Bouhris R. V., Leyens J. tot atât de veche ca și organizațiile politice [1, p. 57]. În gândirea politologică ea a primit un tratament controversat [2, p. 112], variind de la o etapă la alta, în funcție, mai ales, de scopul urmărit și de efectele pe care le-a produs comunitatea respectivă. În literatura politologică modernă, fenomenul este privit aproape în unanimitate cu îngrijorare, fiind considerat un factor destabilizator pentru structurile de putere și chiar pentru întreaga societate [3, pp. 264-270].

Doctrinarul Solomon C., pornind de la aria largă de răspândire și de manifestare a acestui fenomen, a evidențiat trei tipuri de corupție: *centrată pe funcționarul public, centrată pe piață și centrată pe interesul general*. Tipul de corupție centrată pe funcționarul public constă într-un comportament al acestuia care se îndepărtează vizibil de obligațiile formale inerente funcției publice în scopul obținerii de avantaje personale sub formă bănească, obiecte, contraservicii etc., sau care încalcă regulile ce interzic exercitarea anumitor genuri de influență cu caracter privat. Este vorba în acest caz, de funcționarii publici din structurile administrative, adică de personalul ce execută și pune în aplicare legile și deciziile politice [3, pp. 264-270]. Specificul acestui tip de corupție se rezumă prin abuzul de drept al funcționarului public din interes fi-

nanciar, social sau de altă natură. Ca urmare a obținerii beneficiului financiar funcționarul poate să emită actul administrativ individual nerespectând procedura, să emită o decizie ilegală, să depășească atribuțiile de serviciu etc. Prin aceste acte, în dependență de domeniul de activitate al funcționarului public poate fi periclitată activitatea persoanei juridice de drept privat, poate fi încălcat dreptul persoanei la petiționare și examinare imparțială a plângerii sau poate fi încălcată legislația în vigoare în domeniul de activitate a instituției publice.

Corupția centrată pe piață, la rândul ei, este caracteristică acelor tipuri de funcționari publici, care au o legătură directă cu mecanismul producției și distribuției bunurilor și serviciilor în societate. În asemenea situații, funcționarul public ajunge să considere funcția și atribuțiile încredințate ca pe un act de comerț, din care încearcă să obțină maxim profit. Funcția publică constituie pentru el o circumstanță economică de mărirea venitului personal, iar valoarea acestor venituri depinde și de conjunctura pieței și de priceperea acestuia de a exploata cât mai bine solicitările publice. În anumite cazuri, funcționarii pot crea, cu premeditare, un monopol al ofertei de favoruri, prin provocarea intenționată a unor întârzieri și false situații de criză pentru anumite categorii de bunuri, licențe, servicii etc., cu scopul de a forța o creștere a prețului puterii lor [3, pp. 264-270]. În acest caz, este evidentă exercitarea atribuțiilor funcționale cu rea-credință, care sunt percepute ca un mijloc de obținere a influenței și venitului suplimentar. În aceste cazuri, funcționarul public urmărește să lărgască numărul de persoane fizice și juridice, care potențial pot fi interesate de serviciile lui, activitatea fiind exercitată în detrimentul funcției publice deținute.

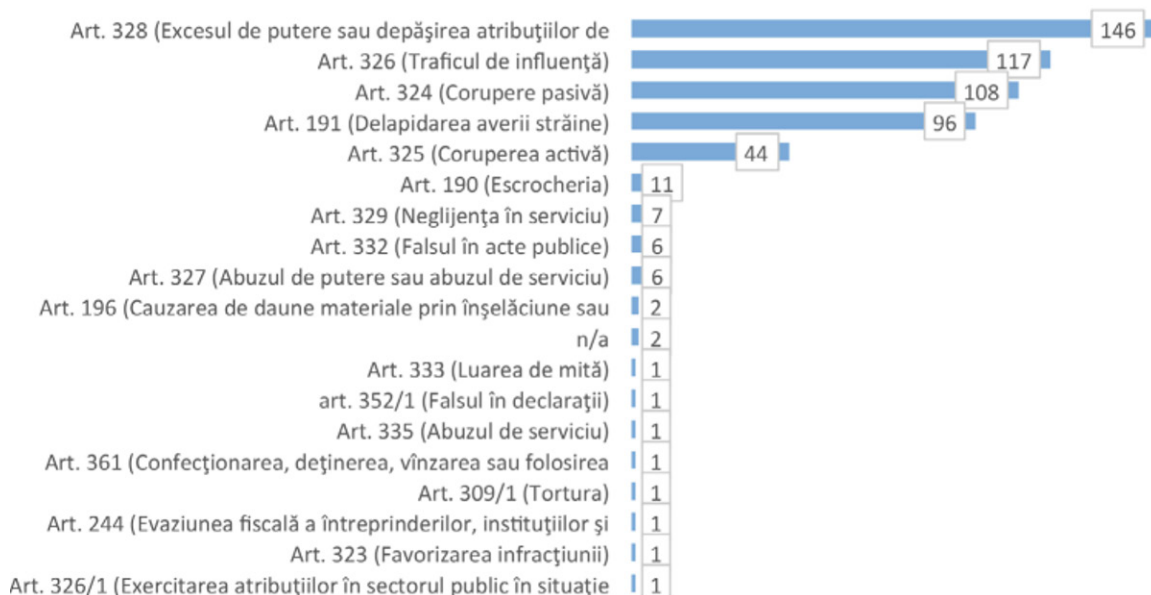
Cea de a treia accepțiune a corupției, care se centrează pe noțiunea de interes general, privește atât natura fenomenului, cât și consecințele sale sociale, politice, juridice, morale etc. Din acest punct de vedere, se poate vorbi de corupție atunci când titularul unei demnități publice, însărcinat cu reglementarea anumitor lucruri și cu responsabilități de interes general, este incitat prin gratificații bănești sau de altă natură, neprevăzute de lege, să ia unele măsuri în avantajul celui care îi furnizează acele gratificații, dar în dauna și prejudiciul comunității. Aceste acte de corupție afectează zonele de mare responsabilitate publică și chiar pot bloca activitatea unor instituții [3, pp. 264-270]. Ca un exemplu de aceste acte de corupție poate fi invocată privatizarea instituțiilor de utilitate publică precum grădinițe sau acordarea terenurilor destinate pentru construcția instituțiilor sociale persoanelor juridice, care le utilizează pentru construcția centrelor comerciale. În acest caz, decizia determinată de influență a factorului de corupție afectează întreaga comunitate, fiind luată în detrimentul acesteia.

Statisticile în domeniul infracțiunilor de corupție

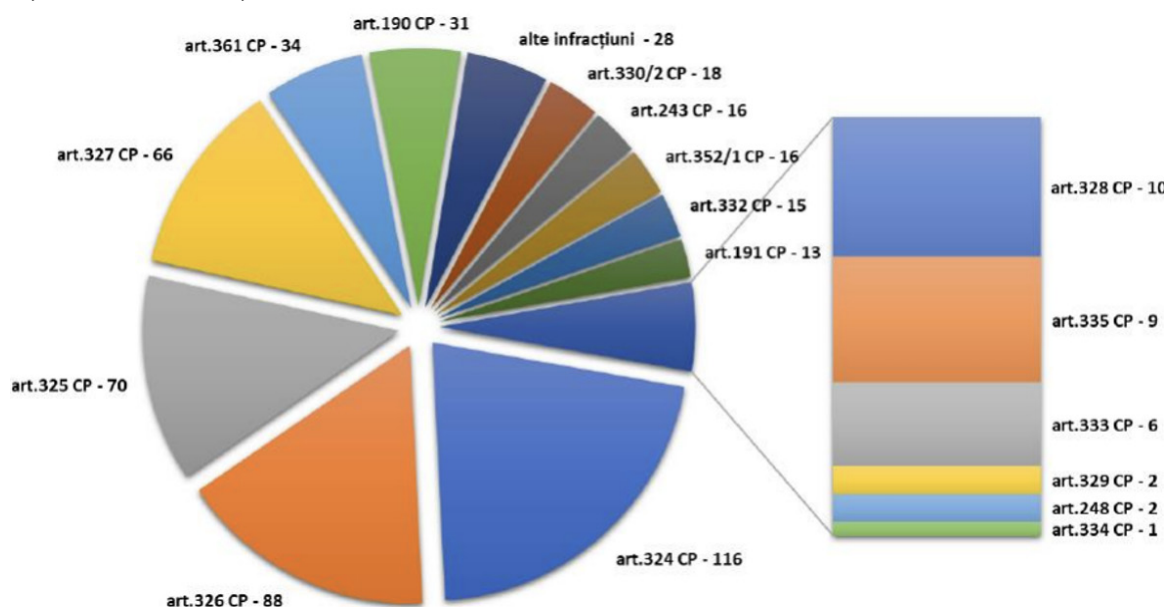
Centrul de Resurse Juridice din Moldova a publicat un document analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești”, în care au fost analizate peste 400 de hotărâri judecătorești în cauzele de corupție emise în perioada ianuarie 2017 – decembrie 2020 de către Curtea Supremă de Justiție. Majoritatea a cazurilor de corupție analizate în perioada de referință (84%) se referă la patru componente de infracțiune: art. 328 (Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu – 146 persoane sau 26%; art. 326 (Traficul de influență) – 117 persoane sau 21%; art. 324 (Corupere pasivă) – 108 persoane sau 20% și art. 191 (Delapidarea averii străine) – 96 persoane sau 17% [4, p. 20].

Aceste date trebuie să fie coroborate cu datele statistice prezentate de către Centrul Național Anticorupție (în continuare, CNA). În anul 2022, ofițerii de investigații din cadrul CNA au depistat 539 de infracțiuni, dintre acestea – 401 fiind infracțiuni de corupție și conexe corupției, iar – 140 de alte categorii, fiind descoperite 269 de infracțiuni ca urmare a prelucrării informațiilor operative, recepționate de ofițerii de investigații. De asemenea, în perioada de raport, urmare a măsurilor speciale de investigații și de urmărire penală au fost realizate 54 de rețineri în flagrant delict a făptuitorului [5, p. 25].

Prin urmare, cele mai des comise infracțiuni sunt corupere pasivă (116), traficul de influență (88), corupere activă, abuzul de putere sau abuzul de serviciu (66), confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false (34), escrocherie (31). Mai mult ca atât, infracțiunile precum excesul de putere, trafic de influență, coruperea pasivă, delapidarea averii străine, coruperea activă sunt cel mai des înscrinate subiectului infracțiunii de către CSJ în perioada 2017-2020.

Fig. 1. Articolul de bază încriminat subiectului infracțiunii.

Sursa: Document analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” p. 20.

Fig. 2. Activitatea de combatere a corupției. Linia națională anticorupție. Categoriile actelor de corupție și conexe corupției.

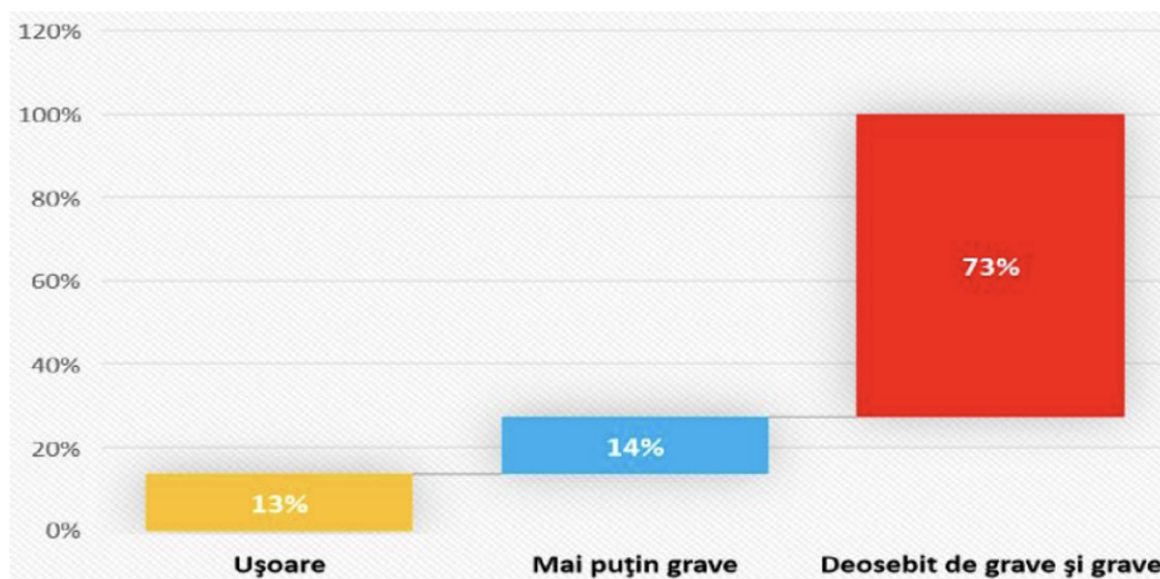
Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

În ultima perioadă observăm creșterea numărului cazurilor de corupție pasivă și traficul de influență, care sunt cel mai des depistate de CNA în anul 2022. Cu toate acestea, numărul cazurilor de exces de putere s-a diminuat în anul 2022. Aceste infracțiuni se manifestă atât prin propunerea și darea de mită, cât și prin traficul de influență, care se rezumă la exercitarea atribuțiilor funcției cu rea-credință, prejudicierea imaginii și reputației instituției și încălcarea standardelor eticii profesionale.

Mai mult ca atât, majoritatea infracțiunilor reprezintă infracțiuni grave, ceea ce atestă un grad prejudiciabil sporit al acestora. În funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunile depistate sunt: 21 – deosebit de grave, 372 – grave, 75 – mai puțin grave și 73 – ușoare [5, p. 25]. Gravitatea infracțiunilor depistate arată, pe de o parte, pericolul social al faptelor de corupție, iar, pe de altă parte, subliniază fenome-

nul infraționalității latente, care se manifestă prin raportarea de către cetățeni doar a cazurilor de corupție grave și tolerarea celor neînsemnate. Numărul total al infracțiunilor incriminate nu trebuie să fie egalat cu numărul infracțiunilor comise, deoarece nu toate cazurile de corupție pasivă și abuz de serviciu sunt raportate și formează o criminalitate latentă.

Fig. 3. Activitatea de combatere a corupției. Linia națională anticorupție. Gravitatea infracțiunilor depistate.

Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

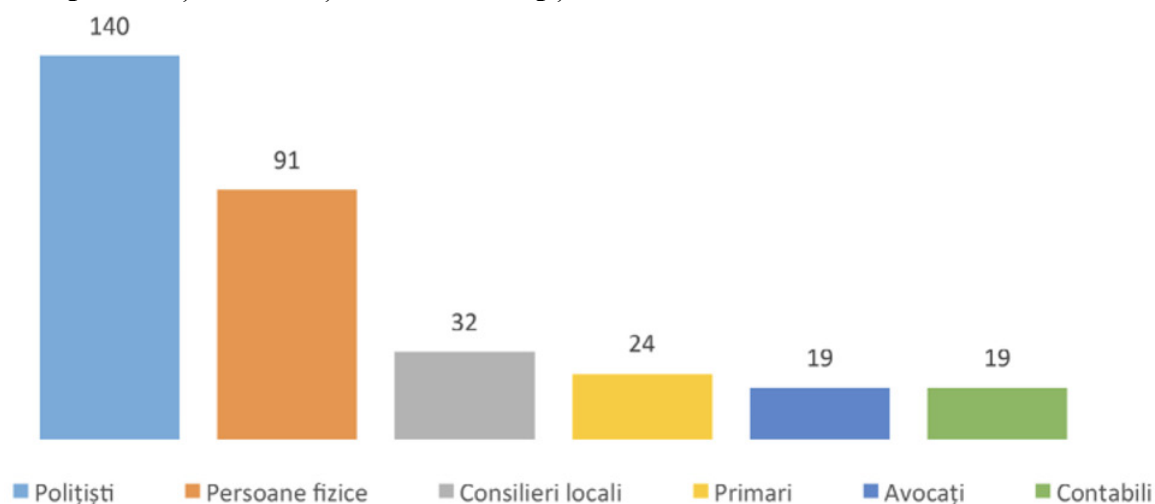
Fenomenul corupției este unul complex și afectează majoritatea instituțiilor publice-cheie, care sunt deosebit de importante pentru funcționarea unui stat de drept. Raportându-ne la infracțiunile depistate, entitățile afectate de corupție sunt: autoritățile publice locale, primăriile, întreprinderile comerciale, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Întreprinderile de Stat, Agenția Servicii Publice, Serviciul Vamal, Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Ministerul Educației și Cercetării etc. [5, p. 25]. Pornind de la cele expuse mai sus constatăm că cele mai afectate de corupție domenii sunt în special sistemul justiției, domeniul sănătății, educației, administrației publice locale.

Mai mult ca atât, cele mai multe acte de corupție au avut loc în sistemul administrației publice centrale, și anume în primării, care sunt responsabile de domenii vitale, care afectează viața întregii societăți, precum elaborarea strategiilor de urbanizare, emiterea autorizațiilor de construcții, gestionarea serviciilor de transport public, a achizițiilor publice, emiterea autorizațiilor de comerț și aprobarea locurilor de desfășurare a acestuia. Activitatea unei primării afectează direct nivelul de trai al locuitorilor unității administrative respective, iar prezența actelor de corupție la acest nivel afectează toate categoriile sociale, începând de la copii și finalizând cu persoanele în etate.

În documentul analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” s-a constatat faptul că un sfert (25%) din hotărârile CSJ pronunțate în perioada 2017-2020 se referă la sancționarea (după caz achitarea) polițiștilor. Infracțiunile pentru care sunt sancționați ultimii sunt diverse și se referă în particular la aspecte legate de activitatea profesională pe care o desfășoară aceștia (determinarea de a deschide sau clasa dosare contravenționale, promisiunea de a nu sancționa persoana sau de a-i aplica o sancțiune mai blândă etc.). Numărul relativ „mare” de reprezentanți ai poliției se explică și prin faptul că, de regulă, aceștia acționează în comun (echipa de patrulare, grup de investigații), dar și de numărul mare al polițiștilor care interacționează cu populația aflată în situații delicate. Această categorie este urmată de către persoanele fizice (16%), care comit de cele mai multe ori infracțiuni de trafic de influență (pretind sau declară că au influență asupra unor funcționari publici, acordă „favoruri” sau promisiuni de realizare a unor servicii publice sau eliberarea diverselor documente permissive (autorizații, permise de conducere etc.). Cir-

ca 6% din numărul persoanelor investigate pentru fapte de corupție în perioada de referință sunt consilierii locali. La fel ca și primarii (următorii în clasament, aproximativ 4%), aceștia sunt cel mai des acuzați de depășirea atribuțiilor de serviciu (alocarea terenurilor sau vânzarea bunurilor ce aparțin autorității publice locale cu încălcarea legii). Clasamentul celor mai „frecvente” profesii este închis la egalitate de către avocați și contabili (câte 3%), urmați de către inspectorii vamali (2% din cauzele examinate) [4, p. 20].

Fig. 4. Top subiecți ai infracțiunilor de corupție.

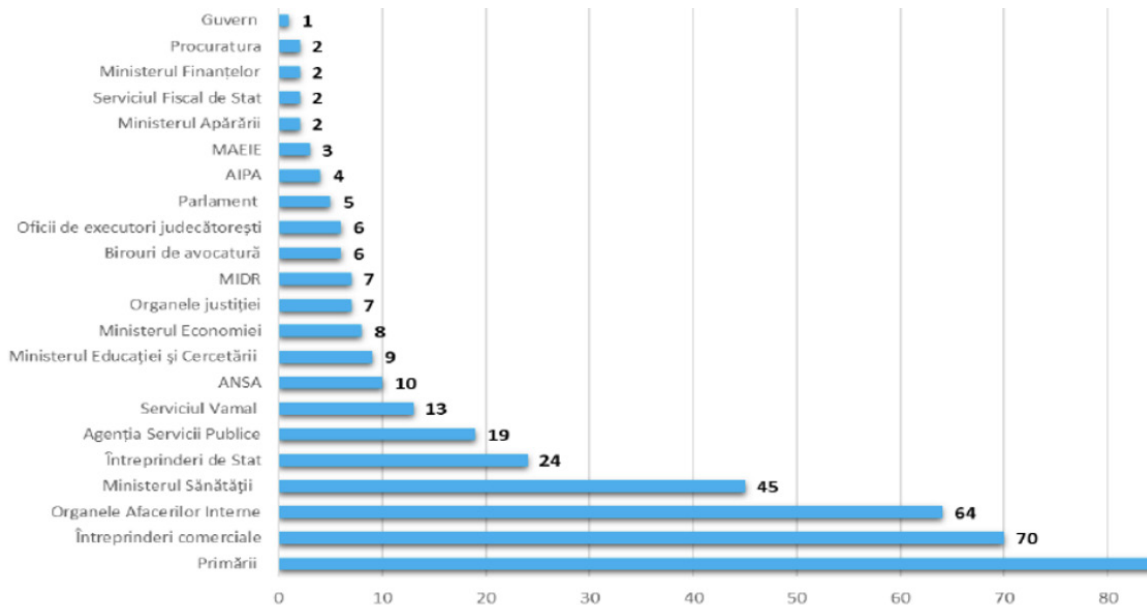
Sursa: Document analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești” p. 20.

Remarcăm că cel mai des cetățenii se confruntă cu necesitatea acută de acordare a serviciilor calitative anume în domeniile cele mai afectate de corupție, în consecință fiindu-le încălcate drepturile precum accesul la justiție și remediul efectiv, dreptul la protecția sănătății, dreptul la educație, dreptul la petiționare și dreptul de examinare a plângerii de către autoritatea publică în termen rezonabil. Mai mult ca atât, în perioada 2017-2020, cel mai des a fost constatată comiterea infracțiunilor de corupție de către polițiști la constatarea cauzelor contravenționale, ceea ce reprezintă o încălcare a principiului egalității, legalității, drepturilor contravenientului și a victimei, cât și reglementărilor legislației în vigoare.

Necesitatea serviciilor publice și importanța activității colaboratorilor organelor de drept determină creșterea riscului abuzului funcționarilor publici, care sunt conștienți de necesitățile sociale ale cetățenilor și importanța actelor individuale emise, impactul atribuțiilor lor în cadrul procesului contravențional, ceea ce face posibilă dezvoltarea fenomenului corupției, crearea percepției eronate a populației referitor la necesitatea acordării funcționarului a unor stimulente pentru a determina emiterea actului individual favorabil în termen rezonabil și fără respectarea tuturor cerințelor birocratice. În acest caz, cetățenii recurg la acte de corupție, pe de o parte, fiind determinați de funcționari, iar pe de altă parte, cunoscând „practici uzuale” aplicate într-un domeniu de către o instituție, la care aceștia se adresează. Această stare de fapt determină neraportarea infracțiunilor de corupție și tolerarea acestora de către cercurile largi ale populației.

În plus, evidențierea domeniilor precum cel al justiției în sens larg, sănătății și educației ca cele mai afectate de corupție subliniază și profilul celor, care comit aceste infracțiuni. Centrul Național Anticorupție a identificat și cercetat penal subiecți precum: inspectori de poliție, funcționari din domeniul sănătății, șefi de instituții autonome din cadrul autorităților, primari și vice-primari, directori-adjuncți de întreprinderi de stat, inspectori ai Agenției Servicii Publice, președinți de raion, angajați ai primăriilor, inspectori vamali, șefi-adjuncți ai departamentelor din cadrul autorităților, consilieri din cadrul consiliilor, angajați ai autorităților supreme de stat, funcționari ai consiliilor raionale, miniștri, secretari de stat, inspectori fiscali, judecători, inspectori ANSA, procurori, ofițeri de urmărire penală, conducători de partid etc. În sectorul privat și liber profesionist au fost vizate 258 de persoane, inclusiv: 80 % persoane fizice, 15 % directori de întreprinderi și organizații private, 3 % executori judecătorești, 2 % avocați [5, p. 26].

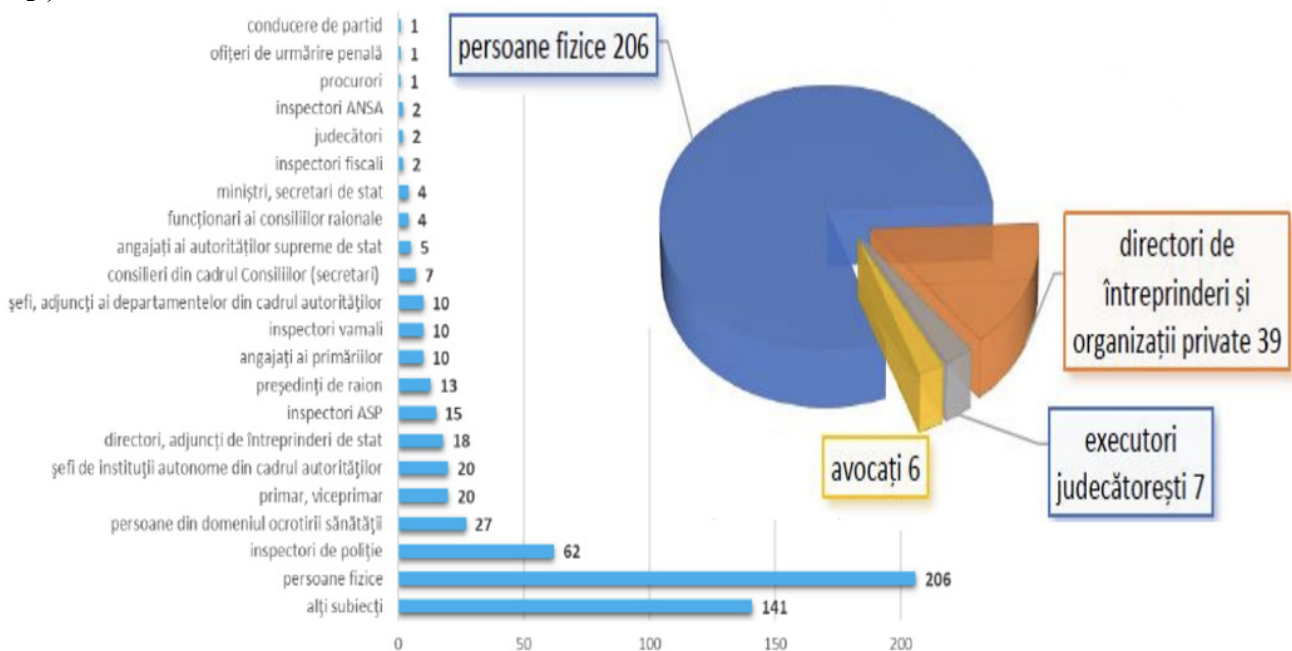
Fig. 5. Activitatea de combatere a corupției. Linia națională anticorupție. Entități afectate de corupție.

Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

Observăm că fenomenul corupției este foarte răspândit fără careva distincții de genul statut, funcție deținută sau salariul funcționarului public. Corupția este prezentă la toate nivelele ierarhiei începând de la primari și vice-primari și terminând cu angajații de rând. Mai mult ca atât, actele de corupție pot fi comise de șefi, care emit ordine ilegale, pe care trebuie să le execute angajații din cauza raporturilor de serviciu. Aceasta o demonstrează tendința cetățenilor de a se adresa la funcționarii cu cea mai înaltă putere decizională, care au o influență mai mare necesară pentru îndeplinirea solicitării subiectului corupției active. De aici reiese faptul că odată cu creșterea puterii decizionale, crește și riscul coruperii funcționarului sau demnitarului public, crescând și riscul comiterii abuzului de serviciu.

Fig. 6. Activitatea de combatere a corupției. Linia națională anticorupție. Subiecții infracțiunilor de corupție.

Sursa: CNA Raport de activitate anul 2022

Indicele încălcării drepturilor omului

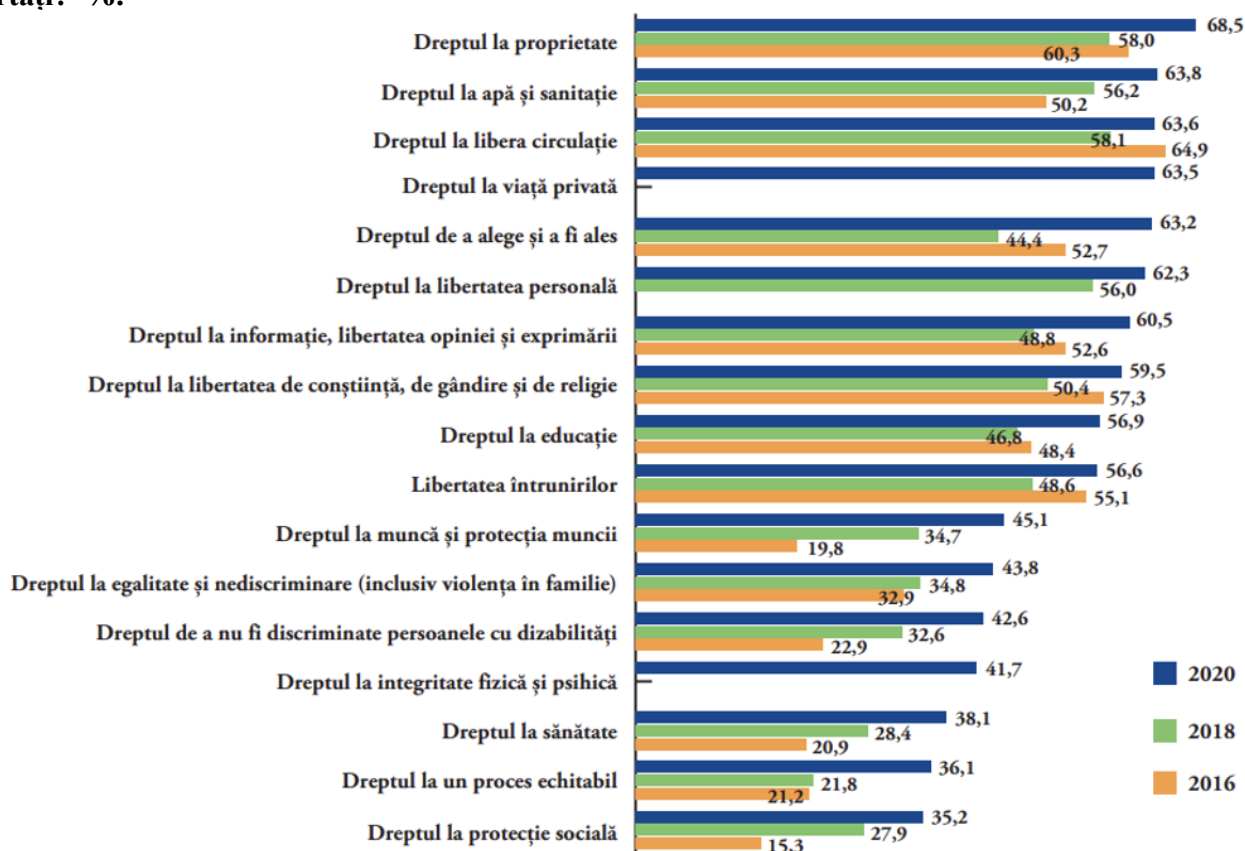
În anul 2021, Oficiul Avocatului Poporului a desfășurat un studiu asupra percepției drepturilor omului în Republica Moldova, care și-a pus drept scop determinarea celor mai respectate și încălcate drepturi în viziunea populației, inclusiv prin determinarea domeniilor-cheie, care necesită intervenția autorităților. În studiile realizate (anii 2020, 2018, 2016) *Dreptul la sănătate, la educație și la protecție socială* sunt considerate ca fiind printre principalele trei cele mai actuale și importante drepturi, care necesită o atenție sporită din partea societății în Republica Moldova. În studiul curent această opinie este împărtășită de circa 71,6% respondenți, care au menționat dreptul la sănătate ca fiind cel mai important, urmat de dreptul la educație – 33,2%, și dreptul la protecție socială, cu 33,1% răspunsuri afirmative. Acestea sunt urmate, după ponderea răspunsurilor acumulate, de dreptul la muncă și protecția muncii – 30,1%, dreptul la un proces echitabil – 24,8%, dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării – 10,3%. Alte drepturi și libertăți menționate în studiu au acumulat mai puțin de 10% răspunsuri afirmative. Aceste tendințe sunt înregistrate în toate cele trei studii realizate [7, p. 21-23].

Cu toate acestea, fiind rugați să determine cele mai nerespectate drepturi, cetățenii au indicat dreptul la protecție socială, dreptul la sănătate, dreptul la educație, dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la nediscriminare a persoanelor cu dizabilități și a altor categorii de populație și dreptul la protecția muncii [7, p. 21-23]. Observăm două legități:

1. Cele mai importante drepturi sunt și cele mai des încălcate;

2. Cele mai des încălcate drepturi corespund cu domeniile cele mai profund afectate de corupție, în special, dreptul la sănătate, educație și justiție echitabilă au fost apreciate de către cetățeni ca cele mai importante în raport cu alte drepturi economice, politice, sociale și culturale. Cu toate acestea, cetățenii au remarcat prezența celor mai multe încălcări ale acestor drepturi fundamentale, fapt ce subliniază percepția cercurilor largi ale populației că cele mai importante drepturi nu sunt respectate.

Fig. 7. În ce măsură, la general, în Republica Moldova sunt respectate următoarele drepturi și libertăți? %.

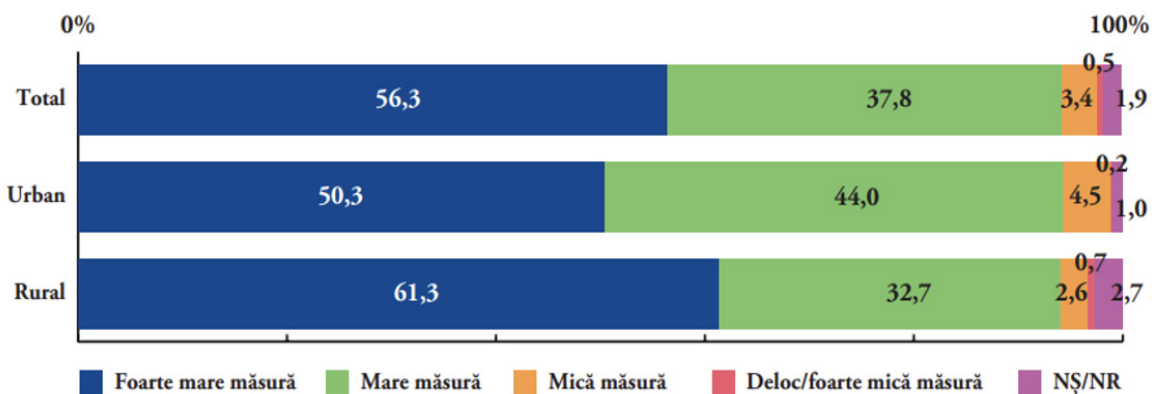

Sursa: Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova, Chișinău, 2021, p. 21.

În plus, cetățenii au fost rugați să aprecieze impactul corupției asupra gradului de respectare a drepturilor lor. În opinia respondenților, respectarea drepturilor omului în Republica Moldova este substanțial afectată de corupție. Circa 94% respondenți au susținut această afirmație, dintre care 56,3% au oferit răspunsul în foarte mare măsură. În special, printre respondenții din mediul rural este perceput acest lucru mai acut, cu circa 61,3% răspunsuri în foarte mare măsură în raport cu 50,3%, înregistrate printre respondenții din orașe. Nu se observă discrepante majore în aprecierea nivelului de respectare a drepturilor omului în țară în funcție de grupuri socio-demografice ale populației, în toate grupurile peste 90% au acumulat răspunsurile în foarte mare măsură/ mare măsură. Totuși, opinii mai pronunțate în acest aspect sunt observate printre respondenții cu nivel de studii și de bunăstare mai înalt, cu ponderi de peste 60% afirmații, precum că corupția poate afecta în foarte mare măsură drepturile omului în Republica Moldova. Studiul calitativ a confirmat această tendință privind percepțiile cetățenilor că corupția afectează semnificativ respectarea drepturilor omului. Cel mai frecvent s-a făcut referință la încălcarea dreptului la un proces echitabil – „*chiar dacă legea nu e de partea lor, dacă au portmoneul plin, li se face dreptate*”; „*la noi cine are bani, are și dreptate*” [7, p. 21-23].

Prin urmare, majoritatea cetățenilor poziționează corupția ca factorul principal, care determină încălcarea drepturilor lor de către autorități, funcționari publici și alți bugetari. În special, s-a remarcat prezența unui grad ridicat de corupție în sistemul justiției, ceea ce corespunde cu datele CNA privind entitățile afectate de corupție și subiecții, care comit acte de corupție. Mai mult ca atât, doar 3,4% de populație consideră că corupția afectează drepturile omului într-o măsură mică, majoritatea susținând că impactul acesteia este unul foarte mare și mare. Cetățenii percep fenomenul corupției în strânsă legătură cu încălcările drepturilor omului, în acest caz corupția fiind poziționată drept cauză a încălcării drepturilor fundamentale.

Fig. 8. În ce măsură, credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova? %.

Sursa: Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova, Chișinău, 2021, p. 21.

La rezultate apropiate ajungem analizând constatările Curții Europene a Drepturilor Omului și numărul condamnărilor Republicii Moldova pentru încălcarea drepturilor omului reglementate de CEDO. Cele mai des încălcate drepturi în Republica Moldova sunt: 1. dreptul la un proces echitabil (Art.6 CEDO) - 239 de violări (31,3%); 2. interzicerea torturii (Art.3 CEDO) - 180 de violări (23,6%); 3. dreptul la libertate și siguranță (Art. 5 CEDO) - 113 de violări (14,8%); 4. dreptul la un recurs efectiv (Art. 13 CEDO) - 65 de violări (8,5%); 5. dreptul la respectarea vieții private și de familie (Art. 8 CEDO) - 47 de violări (6,2%); 6. dreptul la viață (Art. 2 CEDO) - 22 violări (2,9%) [8]. Subliniem faptul că exercitarea majorității drepturilor menționate supra depinde în mare parte de activitatea organelor de drept, în cadrul cărora cu regret se face prezent fenomenul corupției.

Concluzii

Analizând surse diverse precum rapoartele CNA, indexul privind percepțiile asupra drepturilor omului în Republica Moldova, jurisprudența CtEDO putem să concluzionăm că în domeniile cele mai afectate de fenomenul corupției sunt prezente cele mai multe încălcări ale drepturilor omului printre care dreptul la

educație, sănătate, accesul liber la justiție, dreptul la un remediu efectiv și dreptul la libertate și siguranță. Din păcate, cele mai încălcate drepturi au o conotație socială deosebită pentru toți cetățenii statului, care sunt nevoiți să recurgă la „practici acceptate” pentru primirea actului administrativ individual favorabil, rezolvarea problemelor zilnice sau primirea serviciilor calificate. În același timp, cetățenii, care nu comit acte de corupție rămân defavorizați de către autorități și drepturile acestora sunt încălcate.

Prin urmare, concluzionăm că fenomenul corupției reprezintă un factor, care determină încălcarea majoră a drepturilor omului în domenii precum cel al sănătății, educației și justiției, determinat de către abuzul funcționarilor, colaboratorilor, bugetarilor, cât și a persoanelor cu funcții de răspundere. Îmbunătățirea gradului de respectare a drepturilor omului determină necesitatea eradicării complete a fenomenului torturii din domeniile-cheie a serviciilor publice, ceea ce va avea un impact pozitiv asupra percepției gradului de respectare a drepturilor omului de către cetățeni, eficienței instituțiilor publice și realizarea practică a principiilor statului de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate” [9].

Referințe:

1. Bouhris R.V., Leyens J. *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*. Iași, 1997, p. 57.
2. Negrea R. *Banii și puterea*. București, 1990, p. 112.
3. Solomon, C. *Aspecte ale fenomenului corupție în Republica Moldova*. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2007, nr. 6, pp. 264-270. ISSN 1814-3199.
4. Chirtoacă I., Gribincea V., Brighidin O., Goinic D., *Document analitic „Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești”*, p. 20. Disponibil: *Judecarea și sancționarea corupției – analiza practicii judecătorești* (crjm.org)
5. *CNA Raport de activitate anul 2022*, 28 februarie 2023, Chișinău, p. 25. Disponibil: *RAPORT_CNA_2022.pdf*
6. *CNA Raport de activitate anul 2022*. Disponibil: *Raport_CNA_2022_in_diagrame.pdf*
7. Oficiul Avocatului Poporului. *Studiu percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova*, Chișinău, 2021, p. 21-23. Disponibil: *Studiu-PERCEPTII-DO-2021.pdf* (ombudsman.md)
8. Goinic D., Gribincea V., *Violările admise de Republica Moldova și constatate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului timp de 26 de ani 12 septembrie 1997 - 11 septembrie 2023*. Disponibil: *Violările drepturilor omului admise de Moldova în ultimii 26 de ani* (crjm.org)
9. *Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994*. Publicat 29-03-2016 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 78 art. 140 modificat LP52 din 16.03.23, MO97-99/24.03.23 art. 150, în vigoare 24.03.23. Disponibil: *CRM1/1994* (legis.md)

Date despre autori:

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, facultatea de drept, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0000-0002-9739-4338

E-mail: stela.botnaru@usm.md

Veronica POZNEACOVA, consultant principal, Direcția monitorizare, Consiliul pentru egalitate.

ORCID: 0000-0003-0762-5049

E-mail: veronicapozneacova@gmail.com

Prezentat la 05.10.2023